

Луценко Ю.В.*

**ЗВІЛЬНЕННЯ ОСОБИ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ
ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА СТВОРЕННЯ
ЗЛОЧИННОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ
ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ ТА ПОРІВНЯЛЬНИЙ
АНАЛІЗ ТАКОГО ЗВІЛЬНЕННЯ ЗА КРИМІНАЛЬНИМ
ЗАКОНОДАВСТВОМ ДЕЯКИХ ІНОЗЕМНИХ ДЕРЖАВ**

The present article focuses on issues regarding the relieving the individual of criminal responsibility for creating criminal association under the Criminal Code of Ukraine as well as provides a comparative analysis of criminal codes of some other foreign countries. The paper gives special grounds under which the person who has committed a socially dangerous act can be relieved of criminal liability.

Функціонування злочинних організацій як на території України, так і на території будь-якої держави становить особливу небезпеку, так як суттєво перешкоджає проведенню не лише соціально-економічної, а й кримінально-правової політики.

Криміногенна ситуація, що спостерігається останнім характеризується присутністю стійкої і вкрай негативної тенденції у зміні структури злочинності, що в свою чергу викликано посиленням її організованості.

Існуюче становище потребує з боку держави вдосконалення діючих та розробки нових заходів, у тому числі і кримінально-правового характеру, які направлені на протидію цьому негативному явищу сьогодення.

Вагомий внесок у дослідження проблематики по боротьбі з організованою злочинністю внесли такі науковці як: Л.В. Багрій-Шахматов, В.П. Бахин, М.І. Бажанов, В.І. Борисов, Ю.В. Баулін, А.Ф. Волинський, І.М. Даньшин, А.І. Долгова, С.В. Дьяков, М.Й. Коржанський, І.П. Козаченко, В.І. Куликов, Є.К. Марчук, П.С. Матишевський, М.І. Мельник, П.М. Рабінович, О.Я. Светлов, І.В. Сервецький, А.П. Снегерьев, В.В. Сташис, В.Д. Сущенко, Е.Г. Фролова, М.І. Хавронюк, С.С. Яценко та інші.

Водночас до сьогодні вітчизняна наука з кримінального права не приділяла достатньо уваги розгляду теми зазначеного дослідження. Так, в останніх наукових розробках О. Єрмака [1], І. Петіна [2], С. Сабаніна [3], присвячених звільненню особи від кримінальної відповідальності не в повній мірі висвітлено дане питання. Певні спроби розв'язати цю проблему містяться в дослідженнях представників як російської так і української наукової думки [4; 5; 6], однак вони мають лише фрагментарний характер. Отже, спираючись на наявні наукові розробки та нормативні джерела, ми поставили за мету системно розглянути питання що стосуються звільнення особи від кримінальної відповідальності за створення злочинної організації за Кримінальним кодексом України та кримінальним законодавством деяких іноземних держав.

У ст. 255 Кримінального кодексу (далі – КК) України записано, що передумовою звільнення особи від кримінальної відповідальності є вчинення нею злочину, який передбаче-

* здобувач кафедри кримінального права та кримінального процесу Національної академії Служби безпеки України

ний частиною першою даної статті. Проте, ч. 1 ст. 255 КК України передбачає сім альтернативних видів злочинного діяння, а саме: 1) створення злочинної організації з метою вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, а також 2) керівництво такою організацією або 3) участь у ній, або 4) участь у злочинах, вчинюваних такою організацією, а також 5) організація, 6) керівництво чи 7) сприяння зустрічі (сходці) представників злочинних організацій або організованих груп для розроблення планів і умов спільного вчинення злочинів, матеріального забезпечення злочинної діяльності чи координації дій об'єднань злочинних організацій або організованих груп.

Дослівне розуміння ч. 2 ст. 255 КК України наводить на висновок, що передумовою такого звільнення є вчинення будь-якого із вище наведених злочинних діянь. Проте буквальне розуміння ч. 1 та 2 ст. 255 КК України дозволяє відокремити наведену передумову наступним.

1. Ст. 255 КК України має назву «Створення злочинної організації», що є значно вужчою, на відміну від її змісту. З аналізу даної статті видно, що ч. 1 ст. 255 КК України передбачає два види злочину: 1) створення злочинної організації з метою вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину, участь в ній та у вчинюваних нею злочинах, 2) організація, керівництво чи сприяння зустрічі (сходці) представників злочинних організацій або організованих груп для розроблення планів і умов спільного вчинення злочинів, матеріального забезпечення злочинної діяльності чи координації дій об'єднань злочинних організацій або організованих груп.

2. Зі змісту ст. 255 КК України видно, що під звільнення від кримінальної відповідальності підпадає не організатор чи керівник злочинної організації, а лише його виконавець, а також підбурювач та пособник. Проте, не дивлячись на зазначене вище, кримінальний закон пов'язує звільнення від кримінальної відповідальності такої особи, дії якої пов'язані зі створенням злочинної організації або її керівництвом.

3. Підлягає звільненню від кримінальної відповідальності тільки та особа, яка добровільно заявила про створення злочинної організації або участь у такій організації та всебічно сприяла державним (правоохоронним) органам у її розкритті. Мабуть, такі посткримінальні дії особи законодавець пов'язує зі створення злочинної організації з метою вчинення тяжкого чи особливо тяжкого злочину такою особою та участі даної особи в злочинній організації?

КК України 2001 р. вперше, на законодавчому рівні дав визначення спеціального суб'єкта як «... фізичну осудну особу, що вчинила у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, злочин, суб'єктом якого може бути лише певна особа» (ч. 2 ст. 18). На сьогоднішній час даному питанню приділяється велика увага, оскільки злочини, які вчинюються службовими особами, характеризуються підвищеним ступенем її суспільної небезпеки. Організована злочинність безпосередньо взаємодіє з особами які перебувають на службі у держави. Так, практична діяльність правоохоронних органів як України так і інших держав свідчить про існування злочинних організацій, в яких такі особи відіграють головну роль, оскільки ці особи, для реалізації злочинних намірів використовують посадові повноваження. Проте, досить часто можна спостерігати «ефективне» функціонування злочинних організацій і без безпосереднього взаємозв'язку з посадовими особами.

Для всебічного дослідження даного питання, слід звернутися за досвідом до зарубіжних країн, там дане питання має своє вирішення.

Наприклад, ч. 3 ст. 285 КК Республіки Білорусь передбачено відповідальність посадових осіб з використанням свого службового становища, якщо вони створювали злочинну організацію, керували нею чи її структурними підрозділами, чи брали участь в злочинній організації в іншій формі. Вчинення такого діяння посадовою особою кара-

ється позбавленням волі на строк від 10 до 15 років з конфіскацією майна або без конфіскації [7, с. 328].

Подібна позиція закріплена і у кримінальному законі Російської Федерації, в якому зазначено, що діяння, які передбачені ч.ч. 1 та 2 цієї статті, а саме: створення злочинного співтовариства (злочинної організації) для вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів, а рівно керівництво таким співтовариством (організацією) або її структурними підрозділами, а також створення об'єднання організаторів, керівників чи інших представників організованих груп ..., участь в злочинному співтоваристві (злочинної організації) ..., якщо вони вчинені особою з використанням свого службового становища, караються позбавленням волі на строк від 10 до 20 років з конфіскацією майна ... або без такого (ч. 3 ст. 210 КК РФ) [8, с. 441, 451].

Кримінологи традиційно виділяють рівні організованої злочинності за ступенем її організованості, починаючи від передуючої співучасті у злочині та закінчуючи співучастю у злочинній діяльності (організована група, злочинна організація чи співтовариство та організація злочинної сфери). Але вищим рівнем злочинності виступає тоталітарна держава, відповідаючи всім вищенаведеним ознакам [9, с. 36-40].

Аналізуючи норми ст. 255 КК України, можна дійти висновку, що дана стаття не передбачає окремої відповідальності посадових осіб за створення злочинної організації або участі цих осіб у такій діяльності. Проте, в конкретному випадку, суб'єктом такого злочину, що передбачений ч. 1 ст. 255 КК України, може бути, наприклад, посадова особа правоохоронного органу, яка вступила у злочинну організацію, з метою «прикривання» злочинної діяльності, тим самим сприяючи реалізації злочинних задумів, або посадова особа банківської системи, яка являється керівником злочинної організації, мета якої здійснення незаконних банківських операцій та ін.

Зрозуміло, що тут в першу чергу постає питання про суспільну небезпечність вчиненого злочинного діяння, а також певної його кваліфікації. Хотілося б також наголосити про необхідність визначення більш жорсткого ставлення до суб'єкту злочину тоді, коли ним є службова особа, на яку покладено державою певні обов'язки, які вона використовує для вчинення такого злочину як створення злочинної організації. Дана прогалина у українському законодавстві може бути вирішена за моделлю, наприклад білоруського, тобто шляхом доповнення окремою частиною ст. 255, тим самим передбачити відповідальність службової особи за вчинення злочину передбаченого ч. 1 ст. 255 КК України з використанням свого службового обов'язку. У такому випадку ч. 2 ст. 255 КК України буде ч. 3. Таке розв'язання даної проблеми можливе і іншим чином, але залишення її без розгляду взагалі, на нашу думку, порушить принципи індивідуалізації відповідальності та покарання.

З аналізу норм ст. 255 КК України випливає, що вона не виділяє спеціальний суб'єкт злочину, тому кваліфікація створення злочинної організації службовою особою нічим не відрізняється від кваліфікації таких дій, вчинених загальним суб'єктом. Отже, суспільна небезпечність створення злочинної організації з використанням службовою особою своїх посадових повноважень, не береться до уваги. З огляду на це, виникає така проблема як кваліфікація злочинних діянь за їх сукупністю.

КК України 2001 р. визначив сукупність злочинних діянь, як «...вчинення особою двох або більше злочинів, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини цього Кодексу, за жоден з яких її не було засуджено. ...» (ч. 1 ст. 33). Така сукупність злочинних діянь вимагає кваліфікацію кожного з них за певною статтею або частиною статті Особливої частини кримінального закону. Проте, як в науці так і у практичній діяльності правоохоронних органів, питання про призначення того чи іншого

покарання за сукупністю злочинів у кримінально-правовій літературі не знаходять однакової думки.

Так, наприклад, В.О. Навроцький, досліджуючи питання щодо кваліфікації злочинних діянь, які вчинені злочинними організаціями або організованими злочинними групами, вважає, що чи не єдиним способом визначення того, які ж посягання охоплюються статтями про відповідальність за участь у злочинних організаціях є порівняння санкцій відповідних кримінально-правових норм. Вчений схиляється до думки, що кваліфікація за сукупністю необхідна в тому разі, коли санкція статті, яка передбачає вчинений злочин, є тотожною чи значно вищою за санкцію статті про «основний» злочин [10, с. 81-92].

Професор М.Й. Коржанський, вивчаючи загальне правило кваліфікації злочинів за їх сукупністю відокремлює його наступним чином, він зокрема зазначає: «Якщо вчинене є посяганням на різні безпосередні об'єкти кримінально-правової охорони, то його належить кваліфікувати як сукупність злочинів» [11, с. 60.].

З прийняттям КК України 2001 р. на законодавчому рівні вперше визначено спеціальні правила кваліфікації злочинних діянь учасників злочинних угруповань в залежності від їх виду співучасників (ст. 30). У положеннях даної статті наведено особливості кримінальної відповідальності організаторів та учасників організованої групи чи злочинної організації. У зазначеній нормі організатор злочинної групи чи злочинної організації підлягає кримінальній відповідальності за всі злочини, вчинені організованою групою чи злочинною організацією, якщо вони охоплювались його умислом (ч. 1 ст. 30). Уявляється, що у такому разі, виходячи з положень ч. 3 ст. 27 КК України, організатором є особа, яка організувала вчинення злочину (злочинів) або керувала його (їх) підготовкою чи вчиненням. Організатором також є особа, яка утворила організовану групу чи злочинну організацію або керувала нею, або особа, яка забезпечувала фінансування чи організовувала приховування злочинної діяльності організованої групи або злочинної організації.

Виходячи з аналізу наведених вище статей кримінального закону, таким, що заслуговує на увагу є те твердження, коли керівник злочинної організації підлягає кримінальній відповідальності за всі злочини, вчинені такою злочинною організацією, в тому разі якщо вони охоплювались його умислом. Такий факт обов'язково повинен бути відображений як у процесуальних документах так і у обвинувальному вирокі суду.

У ч. 2 ст. 30 КК України записано, що учасники організованої групи чи злочинної організації підлягають кримінальній відповідальності за злочини, у підготовці або вчиненні яких вони брали участь, незалежно від тієї ролі, яку виконував у злочині кожен із них.

Відомо, що як для створення так і для «ефективного» функціонування злочинних організацій необхідне їх належне матеріальне забезпечення. Злочинні організації існують на так звані «пожертви», які, як правило, у злочинному світі вносяться у обов'язковому порядку.

Зрозуміло, що злочин який передбачено ч. 1 ст. 255 КК України неможливо вчинити одноособово, для реалізації цього задуму необхідно як мінімум декілька осіб. У такому разі дані особи частково виконують об'єктивну сторону злочину, виконуючи різні функції чи розподіляючи певні ролі між такими особами, тим самим являючись співвиконавцями цього злочину. З огляду на зазначене, постає питання про співучасть у такому злочині і інших осіб. Розв'язання цього питання можна знайти на підставі загального правила відповідальності співучасників злочину.

Необхідно погодитися з думкою М.І. Хавронюка, який зазначає, що правила, за якими несе відповідальність виконавець (співвиконавець), аналогічні правилам, за якими відповідає особа, яка вчинила злочин одна (не у співучасті), – він підлягає відповідальності за статтею Особливої частини КК, яка передбачає вчинений ним злочин [12, с. 103]. На сьогоднішній день такою нормою є положення ч. 1 ст. 255 КК України.

З аналізу ч. 1 ст. 255 КК України видно, що кримінальній відповідальності підлягає виконавець або співвиконавець злочину, який здійснює злочинна організація, при цьому немає значення, є він учасником такої організації чи ні.

У тому разі, коли особа безпосередньо приймає участь у скоєнні злочину і санкція відповідної статті КК України передбачає більш суворе покарання, ніж це передбачено ч. 1 ст. 255 КК України чи такий злочин законодавцем передбачений як злочин зі спеціальним суб'єктом, у такому разі покарання учасника такого злочинного діяння визначається за сукупністю злочинів.

В разі участі у злочинах, які здійснюються злочинною організацією особами, що не входять до складу такої організації, у більшості з цих випадків існує і складна співучасть. При такій співучасті організатор, підбурювач, пособник буде нести кримінальну відповідальності згідно ч. 2 ст. 29 КК України, а також за відповідною частиною ст. 27 та ч. 1 ст. 255 КК України. У тому разі, коли така особа бере участь у вчиненні злочинного діяння, і підлягає покаранню більш суворішому, чим це передбачено ч. 1 ст. 255 КК України, або у вчиненні злочину зі спеціальним суб'єктом, у такому разі вчинене такою особою діяння підпадає під кваліфікацію за сукупністю злочинів, тобто за тією статтею, яка передбачає покарання за вчинений злочин злочинною організацією, а також за відповідною частиною ст. 27 та ч. 1 ст. 255 КК України.

Також слід мати на увазі, що у відповідності до норм ч. 1 ст. 255 КК України підлягає кримінальній відповідальності особа, яка сприяла організації або проведенню зустрічі (сходки) представників злочинних організацій чи організованих груп.

Необхідно також звернути увагу і на те, що в Особливій частині КК України 2001 р. введено заохочувальну норму, яка стимулює позитивну посткримінальну поведінку суб'єкта злочину.

Відповідно до ч. 2 ст. 255 КК України, спеціальні підстави звільнення від кримінальної відповідальності можуть бути застосовані для суб'єктів злочину, передбаченого частиною першою даної статті. Особа, що звільняється від кримінальної відповідальності, відповідно до положень вказаної норми не повинна бути організатором чи керівником злочинної організації, якщо вона добровільно заявила про створення злочинної організації чи участі в ній і активно сприяла її розкриттю. Така позиція законодавця не в повній мірі узгоджується з загальноприйнятими принципами кримінальної відповідальності, так як у такому випадку особа, яка вчинила суспільно небезпечне діяння не несе кримінальної відповідальності передбаченої законом. Цією нормою на законодавчому рівні внесено компроміс між злочинним світом, який в свою чергу виправдовується метою припинення і розкриття діяльності злочинних організацій і притягнення всіх її учасників до кримінальної відповідальності, попередження нанесення тяжкої чи особливо тяжкої шкоди. Наведений приклад – це ще одне твердження того, що держава веде активний пошук і прикладає значних зусиль щодо реалізації нових напрямків по вдосконаленню шляхів боротьби з таким негативним явищем сьогодення як організована злочинність.

Слід також звернути увагу, що не дивлячись на гуманізацію кримінального законодавства України, на законодавчому рівні не приділялась необхідна увага проблемам компромісу з правоохоронними органами. Необхідно погодитися з Г.О. Усатим, який зокрема зазначає, що інтерес до проблем кримінально-правового компромісу ніколи не згасав, а недостатнє вивчення та слабка розробка компромісних норм відбувалися через те, що запропонований нетрадиційний інститут дуже часто ототожнювався з величезним розмаїттям заохочувальних норм. Або «розмивався» суміжними кримінально-правовими інститутами, які звільняють винну особу від кримінальної відповідальності чи пом'якшують її покарання (наприклад, добровільна відмова, діяльне каяття, давність притяг-

нення до кримінальної відповідальності та ін.) чи називався спеціальним видом звільнення від кримінальної відповідальності, – пише він [13, с. 1-2].

Необхідно зазначити, що звільнення особи від кримінальної відповідальності як учасника злочинної організації можна спостерігати і у законодавстві іноземних держав. Так, відповідно з ч. 2 ст. 260 *ter* «Злочинна організація» КК Швейцарії суддя вправі пом'якшувати покарання на свій розсуд (ст. 66), якщо особа своїми вчинками намагається запобігти подальшій злочинній діяльності [14]. У КК Республіки Білорусь записано, що учасник злочинної організації або банди (крім організатора чи керівника), якщо він добровільно заявив про існування злочинної організації або банди та сприяв її викриттю, звільняється від кримінальної відповідальності за участь у злочинній організації чи банді та скоєнні ним у складі злочинної організації чи банди злочинів, за винятком особливо тяжких або тяжких злочинів, пов'язаних з посяганням на життя або здоров'я людини [15].

Кримінальний кодекс Болгарії встановлює відповідальність за організацію, керівництво та участь в злочинних організаціях, у ньому відображені положення про звільнення учасників злочинних організацій від кримінальної відповідальності (ст.ст. 109, 321, 321 а). За нормами цього кримінального закону звільняються від кримінальної відповідальності як учасники, так і організатори та керівники таких організацій [16].

Хочемо також зауважити, що такі норми існують у законодавстві не всіх країн. Так, аналізуючи Кримінальний кодекс Російської Федерації видно, що положення цього закону не передбачають можливості звільнення від кримінальної відповідальності учасника злочинного співтовариства (організації), проте містить певні норми, які передбачають умови звільнення від кримінальної відповідальності учасників інших різновидів злочинних формувань (наприклад, незаконного озброєного формування) [17, с. 11]. Кримінальний закон Іспанії не містить в собі норм які б передбачали існування такого інституту як звільнення від кримінальної відповідальності учасника організованої злочинної організації, але в Загальній частині існує положення про звільнення співучасника такого злочину від кримінальної відповідальності.

Досліджуючи ч. 2 ст. 2 КК України, необхідно підкреслити, що в коло суб'єктів злочинів, передбачених ч. 1 цієї статті, входять учасники злочинної організації. Уявляється, що для учасників злочину, вчиненого злочинною організацією, які не входять до складу такої організації, також діє ч. 2 ст. 255 КК України, так як вони також є суб'єктами складу створення злочинної організації.

Вивчаючи спеціальну літературу з даної проблематики можна зустріти дещо іншу точку зору правників, які зокрема вважають, що відповідно з ч. 2 ст. 255 КК України від кримінальної відповідальності звільняється за вчинені дії, що записані у частині першій даної статті, особи лише з числа учасників злочинної організації при наявності в сукупності відповідних умов. Тобто ця особа: 1) не була організатором, керівником злочинної організації; 2) добровільно заявила правоохоронним органам про створення злочинної організації чи про свою участь у її діяльності; 3) активно сприяла розкриттю злочинної діяльності організації (тобто надавала відомості, що допомагали б у розкритті інших осіб у вчиненні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 255) [18, с. 455].

Звертаємо увагу, що таке обмеження законодавством дії заохочувальної норми, є насамперед, для осіб, які не входять до складу злочинної організації, але які брали участь у вчиненні такою організацією протиправних дій, не виправдано. На законодавчому рівні визначено (ч. 2 ст. 255 КК), що звільняється від кримінальної відповідальності особа, крім організатора або керівника злочинної організації, за вчинення злочину, передбаченого частиною першою цієї статті. У зв'язку з цим, в разі добровільної заяви особи, яка не входить до складу злочинної організації, від своєї участі в злочині, вчинюваному злочинною ор-

ганізацією, і його активному (всебічному) сприянні правоохоронним органам у розкритті такої злочинної організації, слід застосовувати ч. 2 ст. 255 КК України.

Добровільна заява, як зазначає професор Ю.В. Баулін, передбачає повідомлення, вчинене за власною волею, з будь-яких мотивів, у будь-який спосіб, відповідним органами влади про сам процес створення або про існування такої організації та про участь у ній. При цьому не має значення, чи відомо про дану злочинну організацію органам влади і чи знає про таку їх поінформованість винний. Повідомлення, яке слугує підставою для звільнення від кримінальної відповідальності, має бути достатньо повним, стосуватися не лише факту створення організації, а й інших обставин, пов'язаних з організованою злочинною діяльністю, – про місцезнаходження, склад учасників, керівництво, методи діяльності, прийоми конспірації, зв'язки, свою роль в ній, вчинені злочини тощо [19, с. 239].

Також необхідно зазначити, що в разі добровільної відмови, особа може розкаюватися у вчиненому злочині, а може й ні. Так, у ч. 1 та ч. 2 ст. 255 КК України не зазначається, чи є розкаювання особи обов'язковою ознакою при добровільній відмові, тому такий факт може бути взятий до уваги при призначенні судом покарання.

Активне сприяння особою розкриттю злочинної діяльності полягає у допомозі працівникам правоохоронних органів в нейтралізації діяльності злочинної організації чи усуненні наслідків зустрічі (сходки) представників злочинних організацій або організованих груп. Насамперед вона полягає в наданні повної і достовірної інформації про злочинну організацію чи сходку, даванні правдивих показань в ході допитів та проведення інших слідчих дій. Водночас закон для звільнення від кримінальної відповідальності не вимагає від колишніх учасників організованої злочинної діяльності вчинення інших дій, зокрема відшкодування шкоди для потерпілих, участь в оперативній розробці злочинних організацій, які продовжують діяти [20, с. 677].

Досліджуючи у Кримінальному кодексі України 2001 р. питання звільнення особи від кримінальної відповідальності, не рідко зустрічається висловлення «...особа, ... вчинила злочин ..., звільняється від кримінальної відповідальності...». Тут необхідно зауважити, що у такому випадку не варто вести мову про те, що особа «вчинила злочин», так як у Конституції України записано, що особа вважається невинуватою у вчиненні злочину і не може бути піддана кримінальному покаранню, доки її вину не буде доведено в законному порядку і встановлено обвинувальним вироком суду (ч. 1 ст. 62). Відтак, до того часу доки не винесено обвинувальний вирок суду не можна стверджувати, що особа вчинила злочин. У цьому разі особу можуть лише підозрювати чи обвинувачувати у вчиненні злочину.

Якщо звернутися за досвідом про боротьбі зі злочинністю до зарубіжних колег, то тут можна відслідкувати основні принципи їх роботи з яких видно, що вони дещо різняться від роботи правоохоронних органів України. В іноземних країнах стала вже звичайною ситуація, за якої особа звільняється від кримінальної відповідальності та отримує грошову винагороду за повідомлення, яке має суттєве значення для правоохоронних органів при розслідуванні суспільно небезпечних діянь. Так, наприклад, Федеральне бюро розслідувань США офіційно стимулює співпрацю агентів, що в свою чергу дає можливість завжди контролювати криміногенну ситуацію та оперативно реагувати на дії злочинних угруповань [21, с. 197]. До того ж, близько 3/4 опитаних українських правоохоронців адекватно сприймають положення федерального кримінального законодавства США, вважаючи їх позитивними, ефективними і такими, що потребують запровадження на ґрунті національного кримінального законодавства; 75,5 % опитаних іноземних правоохоронців впевнені, що політико-правове майбутнє України вбачається у контексті євроатлантичних структур, а 100 % з них – вважають, що українським юристам слід використовувати аме-

риканський досвід у кримінально-правовій сфері, оскільки загалом він є позитивним [22, с. 10].

Уявляється, що для пособника, а також організатора, керівника зустрічі (сходки), суд має право, а не обов'язок застосувати правила звільнення особи від кримінальної відповідальності при наявності певних умов, що передбачені ч. 2 ст. 255 КК України. Умовами такого звільнення за законом є: 1) наявність добровільної заяви вказаної особи про створення злочинної організації або участі цієї особи в такій організації; 2) активне сприяння цією особою у розкритті протиправної діяльності таких організацій.

Необхідно погодитися з радянським вченим Є.С. Тенчовим, який зазначає, що для настання такого юридичного наслідку, як звільнення від кримінальної відповідальності, недостатньо якого-небудь одного юридичного акту, необхідний фактичний склад, що є системою фактів, системами якої служать обставини, які тягнуть виникнення кримінальної відповідальності, і обставини обґрунтовуючи і обумовлюючи відмову держави від її реалізації [23, с. 13]. Необхідно зазначити, що виходячи з положень кримінального закону, діяння, у зв'язку з якими особа підлягає звільненню від кримінальної відповідальності, не вправі оцінювати як злочинні, оскільки таке діяння не носить в собі весь склад звільнення від кримінальної відповідальності, а містить тільки один з його елементів.

Аналізуючи норми чинного Кримінального кодексу, можна дійти висновку, що в тому разі, якщо така особа лише добровільно заявила про створену злочинну організацію, активно сприяла її розкриттю, але не виявила бажання добровільно відмовитися від вчинення злочину, в цьому разі звільнення від кримінальної відповідальності (окрім організатора та керівника такої організації) може настати за ч. 2 ст. 255 КК України.

Відповідно до норм ч. 2 ст. 255 КК України не підлягає звільненню від кримінальної відповідальності організатор злочинної організації за умови, що така особа добровільно заявила про створення злочинної організації і активно сприяла розкриттю цього злочину. Тобто, така вимога положень кримінального закону, ще раз підкреслює суспільну небезпеку особистості організатора злочинної організації і суспільну небезпеку ним вчиненого. З огляду на вказане, можна піддати сумніву щодо доцільності реалізації пропозиції О. Єрмака, який зокрема вважає за необхідне розширити інститут кримінально-правового компромісу з учасниками злочинних організацій, тим самим, включити в перелік таких осіб також організаторів і керівників злочинних організацій [1, с. 89].

Також вважаємо за необхідне повторно звернутися до норм ч. 2 ст. 255 КК України де зокрема записано, що «звільняється від кримінальної відповідальності особа, крім організатора або керівника...». Проте, відповідно до норм ч. 3 ст. 27 КК України організаторські дії такої особи поєднують собою і керівництво злочинною організацією, у зв'язку з цим не коректно виокремлювати керівника такої організації у ч. 2 ст. 255 КК України.

Досліджуючи питання звільнення особи від кримінальної відповідальності за створення злочинної організації, не можна обійти увагою й правила звільнення від відповідальності співучасників злочину, вчинюваного злочинною організацією, в разі їхньої добровільної відмови від вчинення злочину.

Так, відповідно до норм КК України (ч. 1 ст. 31 і ч. 2 ст. 255), в разі добровільної відмови особи від участі в злочинному діянні виконавця або співвиконавця цього злочину, який вчинено злочинною організацією, а саме повне припинення такою особою, за своєю волею, готування до злочину чи замаху на нього, якщо така особа могла усвідомлювати що в змозі реалізувати суспільно небезпечне діяння, то дана особа не буде нести кримінальну відповідальності в тому разі, коли вона добровільно заявила про створення злочинної організації та активно сприяла її розкриттю. В разі добровільної відмови виконавця від вчинення такого злочину, всі інші співучасники такого злочинного діяння, підлягають

притягненню до кримінальної відповідальності за готування до злочину або замаху на нього.

Законодавець передбачив підвищені вимоги щодо такої особи яка не входить до складу злочинної організації проте являється організатором, підбурювачем чи пособником. Дана особа повинна не лише вжити всі можливі заходи для запобігання злочину вчинюваного злочинною організацією, а і своєчасно проінформувати органи держави (у особі правоохоронних органів) про створену злочинну організацію, яка готується до злочину чи вже вчиняє його, а також докласти максимум зусиль у розкритті цього злочину. Лише при поєднанні наведених умов, така особа не буде підлягати кримінальній відповідальності на підставі ч. 2 ст. 31 і ч. 2 ст. 255 КК України.

У тому разі, коли співучасник злочину добровільно відмовляється від його вчинення, виконавець злочину який не входив до складу злочинної організації, відповідно до ч. 1 ст. 255 КК України, притягується до кримінальної відповідальності за участь у злочинному діянні вчиненому такою організацією.

Таким чином, відповідно до норм ч. 2 ст. 255 КК України звільняється від кримінальної відповідальності фізична особа, яка на момент вчинення злочину була осудною та не являється організатором злочинної організації або її керівником, і посткримінальна поведінка цієї особи відповідає ознакам ч. 2 ст. 255 КК України.

Література

1. Єрмак О. Умови звільнення від кримінальної відповідальності учасника злочинної організації. // Підприємство, господарство і право.- 2002.- № 9. – С. 89-93.
2. Петин И.А. Вопросы освобождения от уголовной ответственности и наказания: Монография // И.А. Петин. – М.: ТК Велби, 2005. – 248 с.
3. Сабанин С.Н. Реализация принципа справедливости в институте освобождения от уголовного наказания: Автореф. дис. на соискание уч. степени док. юрид. наук: спец. 12.00.08 // С.Н. Сабанин. – Уральская гос. юрид. академия. – Екатеринбург, 1993. – 41 с.
4. Чистяков А.А. Уголовная ответственность и механизм формирования ее основания: Монография // А.А. Чистяков. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, Закон и право, 2002. – 275 с.
5. Халиулин А.Г. Осуществление функции уголовного преследования прокуратурой России. – Кемерово: Кузбассвузиздат, 1997. – 196 с.
6. Литвак О.М. Державний вплив на злочинність: Кримінологічно-правове дослідження. – К.: Юрінком Інтер, 2000. – 280 с.
7. Уголовный кодекс Республики Беларусь. – Санкт-Петербург: Юридический центр Пресс, 2001. – С. 328.
8. Уголовный кодекс Российской Федерации. Научно-практический комментарий. // Под ред. А. И. Бойко. - М.: Наука, 1996. – 1385 с.
9. Калиновский К.Б. Организованная преступная деятельность и государство // Криминология вчера, сегодня, завтра. Труды СПб. крим. клуба. – 2002. – № 2. – С. 36-40.
10. Навроцький В.О. Питання кваліфікації злочинів, учинених злочинними організаціями і організованими злочинними групами (за проектом КК України) // Проблеми боротьби з організованою злочинністю в регіоні (на матеріалах Харківської та Полтавської областей). – Х.: «Право», 2000. – С. 81-92.
11. Коржанський М.Й. Кваліфікація злочинів. Навчальний посібник. Видання 2-ге. – К.: Атака, 2002. – 640 с.
12. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року // За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Каннон, А.С.К., 2002. – 1104 с.

13. Усатий Г.О. Компроміс як засіб вирішення кримінально-правового конфлікту: Автореф. дис. канд. юрид. наук // Нац. акад. внутр. справ України. – К., 1999. – 17 с.
14. Уголовный кодекс Швейцарии. Пер. с нем. – М.: Зерцало, 2000. – 138 с.
15. Уголовный кодекс Республики Беларусь // <http://www.levonevski.net/pravo/kodeksy/uk/003.html>.
16. Уголовный кодекс Болгарии. – СПб.: Изд-во Юридический центр Пресс, 2001. – С. 11.
17. Уголовный кодекс Российской Федерации. Научно-практический комментарий под ред. А.И. Бойко. – М.: Наука, 1996. – 1107 с.
18. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України. Особлива частина. // Під загальною ред. Потебенька М.О., Гончаренко В.Г. – К.: «ФОРУМ», 2001. – 942 с.
19. Баулін Ю.В. Звільнення від кримінальної відповідальності: Монографія. – К.: Атіка, 2004. – 296 с.
20. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року // За ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. – К.: Каннон, А.С.К., 2002. – 1104 с.
21. Усатий Г.О. Можливості кримінально-правового компромісу у боротьбі з організованою злочинністю // Зб. наук. пр. Харківського Центру по вивченню організованої злочинності спільно з Американським Університетом у Вашингтоні. – Х.: «Право», 2002. – Вип. 4. – С. 197.
22. Савченко А.В. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та федерального законодавства Сполучених Штатів Америки: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук // Нац. акад. внутр. справ України. – К., 2007. – 36 с.
23. Тенчов Е.С. Специальные виды освобождения от уголовной ответственности. – Ивано-ново: Изд. Ивановск. ун-та, 1982. – 218 с.